

A watercolor illustration depicting a religious scene. In the foreground, a man with a beard and white hair, wearing a blue and white robe and a yellow headband, stands with his hands raised in a gesture of prayer or blessing. He is wearing a red and blue patterned sash. Behind him, a golden menorah with seven branches is visible. In the background, two other figures in white robes are standing near a blue and white structure, possibly a doorway or altar. The overall style is expressive and colorful, with a warm, golden glow.

הלכות

עבודת הכהנים
והלויים במקדש

הרב יהודה קרויזר

תוכן העניינים

עמוד	
4	קידוש הכוהנים
5	כוהן בעל מום
6	מומים הפוסלים
20	תחילת עבודתו של הכוהן
20	משמרות הכוהנים
21	קורבן פרטי של כוהן
22	כוהן גדול
25	בגדי כהונה
30	סדר לבישת הבגדים
31	פסול בגדים
32	כוהנים שתויי יין
34	תספורת הכוהנים
34	המקומות המותרים בכניסה לכוהנים
35	טמא שעבד במקדש
35	ריצוי הציץ
36	טומאה דחויה בציבור
38	כוהן אבל
39	כוהן שעבד עבודה זרה
40	כוהן ערל
40	עמידת הכוהן
40	עבודה בימין
41	כוהן הנשוי בעברה והנטמא למתים
41	כוהנים הפסולים לעבודה
42	שמירת הכוהנים
43	הממונים
46	עבודת הלויים
47	שירת הלויים
48	שמירת הלויים

הקדמה

הקרבת הקורבנות, כפי שפסק הרמב"ם, אינה תלויה בכניין בית המקדש "לפיכך מקריבים הקורבנות כולם אף על פי שאין שם בית בנוי".^א

כפועל נעשה הדבר בתחילת ימי בית שני. עולי בבל התחילו להקריב לפני שנבנה הבית כפי שמסופר בספר עזרא: "ומיום אחד לחודש השביעי החלו לעלות עולות לה' והיכל ה' לא יוסד".^ב

גם אחרי חורבן הבית המשיכו להקריב קורבנות^ג ואף נעשה ניסיון לבנות מחדש את המקדש.^ד

בדורות הבאים נמשכה התקווה לחידוש העבודה כמו שהעיד בעל הכפתור ופרח על רבנו יחיאל מפריז, שלפני כשבע מאות וחמישים שנה רצה לעלות לירושלים ולהקריב שם קורבנות.^ה

מגדולי הפוסקים האחרונים עסקו בנושא זה והעלו פתרונות הלכתיים לחידוש עבודת הקורבנות בזמן הזה.^ו

כתב החפץ חיים: לימוד הקורבנות מועיל לבטל כוח הדין והקטרוג מעל ישראל, וממילא ימהר ה' ישועתו לישראל ויבנה ציון וירושלים ונזכה להקריב קורבן כפועל ממש.^ז

נתחזק כולנו באמונה ובטחון בה', וללא מורא ופחד נתחיל בימים אלה בהכנות מעשיות לחידוש עבודת הקורבנות ונחדש ימינו כימי עולם וכשנים קדמוניות.

---

^א בית הבחירה פ"ו הט"ו.

^ב עזרא ג'.

^ג שאלת יעביץ ח"א פט, מהר"ץ חיות קונטרס עבודת המקדש פ"ג, הנצי"ב שו"ת

משיב דבר ח"ב נו.

^ד בראשית רבה סד.

^ה כפתור ופרח פ"י.

^ו הרב קלישר בספרו דרישת ציון, רבי עקיבא איגר שם, חתם סופר בשו"ת יו"ד רלו,

שו"ת בנין ציון סימן א, הנצי"ב במרומי שדה מנחות נו, החפץ חיים בליקוטי הלכות

זבחים סו:; חזון איש אהע"ז פו"ר ב, הרב צבי פסח פרנק במקדש מלך, הגר"מ

טקוצינסקי בעיר הקודש והמקדש ועוד.

^ז תורה אור.

קידוש הכוהנים

- א. הכוהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקורבנות שנאמר: "ויבדל אהרון להקדישו קודש קודשים" (דהי"א כג יג), מצות עשה להבדיל הכוהנים, לקדשם ולהכינם לקורבן שנאמר: "וקידשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב" (ויקרא כא ח).^א
- ב. בית הדין הגדול בודקים את יחוס הכוהנים ואת שלמות גופם שאין בהם מום.^ב
- ג. כוהן שנמצא פסול בייחוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה.^ג
- ד. כוהן שנמצא כשר בייחוסו ושלם בגופו לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכוהנים.^ד
- ה. כוהן שנמצא כשר בייחוסו אבל נמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה.^ה
- ו. כשאין בית דין גדול כל כוהן העולה לדוכן ומוצאו ממשפחה שלא ערערו על כשרותה כשר לעבודה.^ו
- ז. כוהן שעבד ולאחר מכן נבדק ונמצא חלל עבודתו כשרה לשעבר אך אינו עובד להבא, אם עבד לא חילל את העבודה.^ז

^א רמב"ם כלי המקדש פי"ד ה"א.

^ב מידות פ"ה מ"ד, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"יא.

^ג מידות פ"ה מ"ד, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"יא.

^ד מידות פ"ה מ"ד, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"יא.

^ה מידות פ"ב מ"ה, רמב"ם בית הבחירה פ"ה ה"ח, ביאת המקדש פ"ו ה"יב.

^ו חתם סופר יו"ד סימן רלו, דרישת ציון מאמר העבודה, ר' שמעון סופר מערלוי

"תורה מציון" שנה רביעית חוברת 9, חזו"א פריה ורביה סימן ב.

^ז קדושין סו: , רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"י.

כוהן בעל מום

- א. כוהן שיש בו מום קבוע או מום עובר אסור לו להיכנס למקדש מהמזבח ולפנים.^א
- ב. עבר ונכנס לוקה, אפילו אם לא עבד.^ב
- ג. אם עבד, פסל וחילל עבודתו, ולוקה גם על העבודה, עין בסעיפים ז-ט.^ג
- ד. המומים הפוסלים, פוסלים בין אם היו בו מרגע שנולד או שנהיו בו אחר כך, בין קבועים ובין עוברים.^ד
- ה. כל המומים הנראים בגוף פוסלים בכהנים ואפילו אם אין הם כתובים בתורה.^ה
- ו. שלשה סוגי מומים הם:
יש מומים שהם פוסלים את הכוהן מלעבוד ואת הבהמה מלקרב.
יש מומים שפוסלים רק את האדם.
יש מומים שאינם פוסלים, אבל מפני מראית העין אמרו כל כוהן שיש בו אחד מהם אינו עובד.^ו
- ז. כוהן שיש בו מום שפוסל באדם ובבהמה ועבד בין בשוגג בין במזיד, עבודתו פסולה, ואם היה מזיד, לוקה.^ז

---

^{א-ג} ויקרא כא יז-כג, ספרא פרשת אמור פרשה ג הלכה ה, כלים פ"א מ"ט, זבחים טז ; רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"א.
^ד ספרא פרשת אמור פרשה ג הלכה ג, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"ג.
^ה ספרא פרשת אמור פרשה ג הלכה א, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"ד.
^{ו-ז} בכורות מג, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"ו-ז.

- ח. כוהן שיש בו מום שפוסל רק באדם ועבד, לוקה, ולא חילל עבודתו.^נ
- ט. אם היה בו דבר מהדברים שהם מפני מראית עין, אינו לוקה ועבודתו כשרה.^ט
- י. אין פוסל בכוהן אלא מומים שבגלוי, אבל מומים שבחלל הגוף כגון שניטלה כלייתו או הטחול, עבודתו כשרה.^י

מומים הפוסלים

מומי הראש

- א. אמצע הקודקוד שוקע.^א
- ב. אמצע הקודקוד בולט.^ב
- ג. מצח בולט.^ג
- ד. ראש בולט מצידו האחורי.^ד
- ה. ראש רחב הבולט מכל צדדיו.^ה
- ו. קרח שאין בראשו שום שיער.^ו
- ז. שורת שער המקיפה את הראש מלפניו מאוזן לאוזן ושאר הראש קרח, שורת שערות המקיפה את הראש מאחור מאוזן לאוזן אינה מום.^ז
- ח. שער המקיף את כל הראש מלפנים ומאחור ובאמצע אין שיער.^ח

^{ט-ח} בכורות מג, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"ו-ז.
^י תוספתא בכורות פ"ד, בכורות מה; רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"ז.
^{א-נ} בכורות פ"ז מ"א-ב, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"א.

מומי הצואר

- א. הצוואר שוקע עד שנראה כאילו ראשו מונח על כתפיו.^א
- ב. צוואר ארוך מאד עד שנראה הראש כשמוט מבין כתפיו.^ב

מומי האוזן

- א. החלק הקשה שבתנוך האוזן, סחוס, שנפגם ונוצר חסרון המורגש בהעברת הציפורן, פגימה בבשר הרך המקיף את האוזן אינה מום.^א
- ב. נסדק הסחוס כלשהו, אפילו אם לא נחסר מהאוזן.^ב
- ג. ניקב הסחוס וגודל הנקב כגרגיר של כרשינה.^ג
- ד. אוזן שנתייבשה עד כדי שתנקב ולא יצא דם.^ד
- ה. אוזן כפולה, שיש לה שני תנוכים עם החלק הקשה של התנוך. אם יש תנוך אחד שנכפל לשנים אין זה מום.^ה

---

^{א-ב} בכורות מג; רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"ב.
^א בכורות לו-לו; רש"י ותוס' שם ד"ה הסחוס, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"א, ערוה"ש סימן מו סעיף א.
^ב בכורות לו-לו; רש"י ד"ה פגימה, רמב"ם שם, ערוה"ש שם סעיף ב.
^ג בכורות לו-לו; רמב"ם שם הלכה ג, ערוך השולחן שם, כרשינה הוא צמח מספוא ממשפחת הקטניות.
^ד בכורות שם, רמב"ם שם, ערוך השולחן שם, וכתב בערוך השולחן שלא נתבאר שיעור היבשות ונראה שצריך בשיעור של כרשינה כשעור ניקב. ומלשון הרמב"ם משמע שבכל שהוא הרי זה מום.
^ה בכורות מ; רש"י בד"ה בזמן שהוא עצם אחד, פירש שאין לה אלא תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה הרי זה מום. ואם אינה עצם אחד, שהתנוכים מובדלים למעלה אינו מום, ולא איתפרש לי, עכ"ל. והרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ז ה"ג פירש הפוך ונראה שהוא גורס בבריתא שבגמרא שם הפוך מהנוסח שלפנינו, בית יוסף יו"ד סימן שט.

- ו. אוזניים קטנות במיוחד.¹
- ז. אוזניים נפוחות הדומות לספוג.¹
- ח. אוזניים מדולדלות כלפי מטה.¹
- ט. אחת מהאוזניים משונה מחברתה.^ט

מומי הגבות

- א. כוהן שאין לו גבות.^א
- ב. שער הגבות מרובה עד שהוא מגיע לעפעפי העינים.^ב
- ג. שתי הגבות מתחברות מעל האף ונראות כגבה אחת.^ג
- ד. גבה אחת משונה מחברתה, כגון ששער אחת קצר ושער השנייה ארוך.^ד
- ה. גבה אחת לבנה ואחת שחורה.^ה

---

^{ט-1} בכורות פי"ז מ"ד, רמב"ם ביאת המקדש פי"ח ה"ג.
^{ה-א} בכורות פי"ז מ"ב, רמב"ם ביאת המקדש פי"ח ה"ד.

מומי הריסים

- א. כוהן שאין לו כלל שער בריסי העין.^א
- ב. שער ריסים מרובה.^ב
- ג. שער ריסים מעובה.^ג
- ד. שער אחד מריסי העין משונה מהריס השני, כגון שאחד שחור ואחד לבן, אחד שערו דליל ואחד שערו מעובה.^ד

מומי העפעף

- א. נקב כלשהו בעפעף.^א
- ב. סדק כלשהו בעפעף.^ב
- ג. חסרון כלשהו בעפעף.^ג
- ד. כוהן שעפעפיו סגורות מעט ואינן נפתחות הרבה כשאר כל אדם.^ד

---

^{א-ב} בכורות פי"ז מ"ג, בכורות מד., רמב"ם ביאת המקדש פי"ח ה"ה.
^א בכורות לח., בגמרא שם לח: מאי הריס אמר רב פפא תורא ברא דעינא. פירש רש"י שם שורה חיצונה של עין, הינו בת עין המכסה את העין. הרמב"ם פירש בפרוש המשנה וריס העין שם העפעף, האחד משני עפעפי העין. בערוך השולחן סימן מו סעיף ו כתב שנראה שמום זה הוא רק בריס העליון של העין ולא של התחתון. רמב"ם ביאת המקדש פי"ז ה"ד.
^{ב-ג} בכורות לח.; רמב"ם ביאת המקדש פי"ז ה"ד.
^ד בכורות מד., רמב"ם ביאת המקדש פי"ח ה"ה.

מומי העין

- א. שתי עיניים, או עין אחת שנעקרו ממקומם.^א
- ב. מי שאינו רואה בשתי עיניו, או באחת מהן, בגלל שנמצאים בהם מים.^ב
- ג. מי שאינו רואה בשתי עיניו, או באחת מהן, ראייה ברורה בגלל טיפות לבנות הנמצאות בעין.^ג
- ד. בליטה בעין עגולה כגרגיר ענב, גם אם אינה מפריעה לראייה.^ד
- ה. בשר יתר בעין המכסה מעט מן השחור.^ה
- ו. מעט מלובן העין שנמשך לתוך השחור עד שנמצא השחור מעורב בלבן.^ו
- ז. נקודה לבנה שצפה בתוך השחור.^ז
- ח. נקודה שחורה השוקעת בתוך השחור.^ח

---

^א בכורות מד., ופרש"י שם ד"ה עיוור: משמע שניטלו עיניו וליתנהו כלל, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ד.

^ב בכורות מד., לח., רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה, אסורי מזבח פ"ב הי"ב-טו. גם מים שאינם קבועים, בכורות מא., רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ז.

^ג בכורות לח., רש"י שם ד"ה חרוור: חולי הוא שיש כמין טיפין לבנות בעין. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה. גם אם אינו קבוע, בכורות מא., רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ז.

^ד בכורות לח-לח: כדעת ר' יוסי, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

^ה בכורות לח. הרי בעיניו דק תבלול, חילזון נחש. כתב הרמב"ם בפרוש המשנה: וחילזון נחש שני שמות נגרים על ענין אחד, הוא שיצמח בעין בשר מיותר וימשך עד שחופה קצת משחור העין, ושמו המפורסם אצל הרופאים בלשון ערב טפרא. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

^ו בכורות לח., רש"י שם ד"ה לבן הפוסק בסירא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

^ז בכורות לח.-לח., וזהו הדק האמור בתורה. הנקודה הלבנה צריכה להיות צפה על גבי השחור אבל אם לא היתה צפה או שהיתה משוקעת בשחור אינו מום.

^ח נקודה שחורה בתוך הלבן אפילו צפה אינו מום שאין מומים בלבן. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

^ה בכורות לח.-לח.: היתה הנקודה שחורה צפה אינו מום הואיל והיא שחורה בשחור. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

- ט. עיניים הנמצאות למעלה ממקומם הרגיל.^ט
- י. עיניים הנמצאות למטה ממקומם הרגיל.^י
- יא. עיניים עגולות.^{יא}
- יב. עיניים מוזרות הנראות כמי שמשתכל בזמן שהוא כועס.^{יב}
- יג. עיניים גדולות כעיני עגל.^{יג}
- יד. עיניים קטנות כעיני אוז.^{יד}
- טו. כוהן שעניו זולגות דמעות כל הזמן.^{טו}
- טז. כוהן שעוצם עיניו מעט בשעה שרואה אור או שרוצה להביט.^{טז}
- יז. כוהן שרואה בעינו אחת למעלה ובעינו השנייה למטה.^{יז}
- יח. עין אחת שונה מהעין השנייה כגון בצבע או בגודל.^{יח}

מומי האף

- א. נקב בדופן הנחיר.^א
- ב. נקב בעור המפריד בין שני הנחיריים במקום הנראה מבחוץ.^ב
- ג. סדק באף גם ללא חיסרון.^ג

---

^{ט-יח} בכורות פ"ז מ"ג-ד, בכורות מד, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"ו.
^א בכורות לט, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ו.
^ב בכורות לט, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ב, עין ברש"י שם שפירש מבחוץ שניקבו מחיצות החיצונות.
^ג בכורות לט, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ו.

- ד. פגימה באף שיש בה חסרון כלשהו.⁷
- ה. אף שקוע.^ה
- ו. אף שאמצעו בולט כלפי מעלה.¹
- ז. אף שקצהו נוטה כלפי מטה.¹
- ח. אף עקום לצד אחד.^ה
- ט. אף קטן או גדול מאורך הזרת של הכוהן.^ט

מומי הפה

- א. נקב בשפה.^א
- ב. פגימה בשפה שיש בה חיסרון.²
- ג. סדק בשפה.^ג
- ד. עצם הלחי התחתון עודף על העליון אפילו כלשהו.⁷
- ה. פה נפוח בטבעו ולא בגלל האוויר שנמצא בו.^ה

⁷ בכורות לט., רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ו.
^{ט-ה} בכורות פ"ז מ"ג-ד, בכורות מג: -מד., רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"ז.
^א בכורות לט., רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ז.
^ד בכורות מ., בגמרא שם מ: חילקו בין מומי האדם למומי הבהמה שאם אין העצם בולטת אלא רק השפה בולטת אין זה מום בבהמה. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ז.
^ה בכורות מ: פיו בלום, רש"י פירש שם שני פרושים א: פיו קצר ב: פיו נפוח. וכתב הבי"ד ביו"ד סימן שט שהרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ז ה"ז פסק כפירוש השני.
¹ בכורות מ. ופירש רש"י ד"ה רוב המדבר – הינו אותו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ז.

- ו. אם ניטל רוב החלק המדבר של הלשון.¹
- ז. שפה עליונה עודפת על השפה התחתונה.¹
- ח. שפה תחתונה עודפת על העליונה.¹
- ט. פה רפוי וריר יורד ממנו.⁰

מומי הבטן

- א. בטן גדולה וכולטת.^x
- ב. טבור כולט.²
- ג. דדים גדולים כשל אשה.³

מומי הגב

- א. שידרה עקומה.^x
- ב. חוליה שיצאה ממקומה בשידרה.²
- ג. בליטה בגב.³

---

¹⁻² בכורות פ"ז מ"ה, בכורות מג: רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"ח.
^{3-א} בכורות פ"ז מ"ה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"ט.
^{3-א} בכורות פ"ז מ"א-ב, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"י.

מומי הידים

- א. אצבע יתרה.^א
- ב. אצבע יתרה שנחתכה: אם יש בה עצם הרי זה מום, אם אין בה עצם אין זה מום.^ב
- ג. אצבע חסרה.^ג
- ד. אצבעות מחוברות עד למטה מהפרק הראשון הסמוך לכף היד, אם חתכו את החיבור עד לפרק, הכוהן כשר.^ד
- ה. אצבעות מורכבות זו על גבי זו.^ה
- ו. בליטה על האגודל.^ו
- ז. כוהן שמאלי, כוהן השולט בשתי ידיו, כשר.^ז

מומי אברי הזרע

- א. גיד שנמעך או שנכתת עד שנימוח.^א
- ב. גיד שניתק לגמרי, או שנכרת ועדיין נשאר מעורה לגוף.^ב

---

^{א-א} בכורות פ"ז מ"ו, בכורות מה: , רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"יא.
^א ויקרא כב, כד "ומעון וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה!" פרש"י שם "ומעון" בביצים ובגיד, "מעון" ביציו מעוכים ביד, "כתות" כתושים הם יותר ממעון. בכורות לט: פירש רש"י שם ד"ה כתות - שכתתו באבנים עד שנימוח. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.

ב בכורות לט: , פרש"י ד"ה נתוק – ביד לגמרי, כרות – בסכין ומעורין קצת, זכרות הוי בציר מנתוק. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.
^ב בכורות לט: , רש"י שם ד"ה נתוק, כרות, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.

- ג. ביצים שנמעכו או נכתתו, שתיהן או אחת מהן.^ג
- ד. ביצים שנתקן מחיבורם לגמרי, שתיהן או אחת מהן, אפילו אם נשארו בכיסם.^ד
- ה. ביצים שנכתתו שתיהן או אחת מהן ודיין הם מעורים קצת לגוף ונמצאים בכיסם.^ה
- ו. מי שאין לו אלא ביצה אחת אף על פי שיש לו שני כיסים.^ו
- ז. מי ששתי ביציו בכיס אחד.^ז
- ח. טומטום.^ח
- ט. אנדרוגינוס.^ט
- י. כיס ביצים גדול וארוך המגיע לברכים.^י
- יא. גיד ארוך המגיע לברכים.^{יא}
- יב. כיס ביצים שנמעך.^{יב}
- יג. ביצים נפוחות ומלאות רוח.^{יג}

---

^ד בכורות לט: , רש"י שם ד"ה נתוק, כרות, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.
^ג בכורות מ. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח, בהלכות בכורות פרק ג הלכה ה פסק כרבי עקיבא שמושיבו על עכוזו ומועדך ואם יש לו ביצה נוספת סופה לצאת, ואם כן גם כאן מדובר שיש לו ביצה אחת לאחר הבדיקה.
^ז בכורות מ. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.
^ח בכורות מא. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח, טומטום – שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, אנדרוגנוס – שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה.
^{יג} בכורות פ"ז מ"ה, בכורות מד: , רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"יב.

מומי הרגלים

- א. פיסח.^א
- ב. מי שנשמטה ירכו מהעצם שמחוברת בו.^ב
- ג. מי שאחת מירכותיו גבוהה מחברתה במקום חיבורה לגוף.^ג
- ד. שבר ברגל הניכר בשעת הליכה.^ד
- ה. רגלים נפוחות.^ה
- ו. רגלים עקומות, כשמצמידים את הרגלים הברכים לא נוגעות אחת בשנייה.^ו
- ז. עצם הפיקה מעל העקב שיצאה ממקומה.^ז
- ח. עקב הבולט לאחוריו.^ח
- ט. כף רגל קלושה ועגולה ושאינן אורכה יתר על רוחבה.^ט
- י. בליטה מעל הבורה.^י
- יא. אצבע נוספת, אם חתכו אותה הכוהן כשר ובלבד שלא יהיה בה עצם.^{יא}

---

^א רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט.
^{ב-ג} ויקרא כב, כג, בכורות מ, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט.
^ד בכורות מ, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט.
^ה בכורות מ, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט.
^{ו-י} בכורות פ"ז מ"ו, בכורות מה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"יג.

- יב. אצבע חסרה.²
- יג. אצבעות מורכבות זו על גבי זו.³
- יד. אצבעות מחוברות עד למטה מהפרק הראשון הסמוך לכף הרגל, אם חתכו את החיבור עד לפרק הכוהן כשר.⁷
- טו. רגל משונה במידותיה, שרוחב אצבעותיו כרוחב עקבו.¹⁰
- טז. כף רגל עקומה כמגל, שיראה כאילו אצבעותיו ועקבו כשני ראשי הקשת.¹¹
- יז. אמצע כף הרגל גבוה, ונמצא עומד על עקבו ואצבעות רגליו.¹²
- יח. המקיש בקרסוליו זה בזה בזמן הליכה.¹³
- יט. המקיש בכרכיו זה בזה בזמן הליכה.¹⁴
- כ. איטר ברגלו הימנית.²

מומי הגוף

- א. חוסר התאמה בין גודל הגוף לגודל האברים, כגון שגופו גדול מאבריו או קטן מהם.¹⁵
- ב. גבוה ביותר.²

---

² ב"ב פ"ז מ"ו, בכורות מה. רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"יג.
³ א"ב בכורות פ"ז מ"ד, בכורות מה; רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"י"ד.
⁷ ויקרא כב, "או שבור או חרוץ" בכורות מ: במשנה, שם מא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"א, וכתב שם הרמב"ם שאין הצלעות בכלל העצמות שבגלוי.

ג. ננס.¹

ד. חיסרון בעצמות הגלויות כגון עצמות הרגליים.⁷

מומי העור

א. גרב - מין שחין, יבש או לח, כלשהו.⁸

ב. יבלת שיש בה עצם.²

ג. חזזית, יבשה מבפנים ולחה מבחוץ או לחה מבפנים ומבחוץ,

כלשהי.³

ד. עור שחור.⁷

ה. עור לבן ביותר.⁷

ו. עור אדום ביותר.¹

ז. נגעים טהורים בעור.¹

ח. שומא בפנים שיש בה שיער וגודלה כל שהו.⁷

ט. שומא שאין בה שיער וגודלה כאיסר או יותר.^ט

---

^א ויקרא כב, כב, בכורות מא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז הי"י, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב הי"ז. בגמ' שם נתבאר שישנם שלשה מיני גרב א) לח בפנים ובחוץ והוא מום עובר. ב) יבש בפנים ובחוץ והוא מום קבוע. ג) יבש בפנים ולח בחוץ הוא מום עובר ובהר המוריה שם כתב שזה מום קבוע, וכן כתב בערוך השולחן סימן מו.

^ב ויקרא כב, כב, בכורות מ; רמב"ם ביאת המקדש פ"ז הי"י.
^ג ויקרא כא, כ, בכורות מא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז הי"י, וכתב שם הרמב"ם שחזזית המצרית היא חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה. והיא יבשה בפנים ולחה בחוץ, בכורות שם, וזהו מום קבוע. חזזית שאינה מצרית כלומר שלא היתה במכת שחין במצרים, היא לחה בין בחוץ בין בפנים והיא מום עובר, בכורות שם.

^{ד-ט} בכורות פ"ז מ"ו, כתובות עה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח הי"טו.

י. חתיכות בשר היוצאות מדולדלות מהגוף.¹

מומים כלליים

א. זקן הרועד כשהוא עומד.^א

ב. חולה הרועד מפני חוליו וחולשתו.^ב

ג. מי שריח רע יוצא ממנו.^ג

ד. כוהן חרש.^ד

ה. כוהן שוטה.^ה

ו. כוהן נכפה – מחלת הנפילה, אפילו פעם אחת לזמן מרובה.^ו

ז. כוהן שרוח רעה מבעתתו.^ז

פסולי מראית עין

א. ריסי עיניים שנשרו אף על פי שנשאר השיער בעיקרן.^א

ב. כוהן שנפלו שיניו.^ב

---

^{א-ב} בכורות מא. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז הי"ב-י"ג, הלכות אסורי מזבח פ"ב ה"ו.

^{ד-ז} בכורות פ"ז מ"ה-ו, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"טז.

^{א-ב} בכורות פ"ז ה"ג, רמב"ם ביאת המקדש פ"ח ה"טז.

תחילת עבודתו של הכוהן

- א. הכוהן כשר לעבודה מגיל שלש עשרה, משיביא שתי שערות, אבל אחיו הכוהנים לא היו מניחים לו לעבוד עד שיהיה בן עשרים.^א
- ב. הכוהן נכנס לעזרה לעבוד בפעם הראשונה בשעה שהלויים אומרים שירה.^ב
- ג. כוהן צריך להביא בתחילת עבודתו עשירית האיפה משלו ולהקריבה, וזו היא מנחת חינוך, אם עבד לפני שהקריב את מנחתו עבודתו כשרה.^ג
- ד. כוהן שלא עבד עדין מימיו ומיננו אותו לכוהן גדול צריך להביא עשירית האיפה כשאר מנחת חינוך של כוהן הדיוט ואחר כך מקריב עשירית האיפה שניה שהיא מנחת חינוך של כוהן גדול, ואחר כך מקריב עשירית האיפה שלישית שהיא חביתי כוהן גדול שמקריב בכל יום.^ד

משמרות הכוהנים

- א. משה ודוד חלקו את הכוהנים לעשרים וארבעה משמרות.^א
- ב. כל ראש משמר מחלק את כוהני המשמרת לשבעה בתי אב, כך שבכל יום עובד בית אב אחד, לכל בית אב כוהן הממונה על אותו בית אב.^ב

^א חולין כד, רמב"ם כלי המקדש פ"ו הט"ו.

^ב ערכין יג, כלי המקדש פ"ו הט"ו.

^ג מנחות נא, תוספתא שקלים פ"ג, ירושלמי שקלים פ"ז ה"ג, רמב"ם כלי המקדש פ"ו הט"ז.

^ד מנחות עה, ירושלמי שקלים פ"ז ה"ג, רמב"ם כלי המקדש פ"ה הי"ז.

^א תענית כז, הוריות יג, רמב"ם כלי המקדש פ"ד ה"ג.

ג. בשלשת הרגלים כל הכוהנים רשאים לעבוד בבית המקדש והם זכאים לקבל את חלקם בקורבנות הרגלים ובשתי הלחם, אבל נדרים, נדבות ותמידין מקריבים ומקבלים חלקם רק הכוהנים הנמצאים במשמרת הקבועה באותו שבוע. את עבודת לחם הפנים עובדים בשלשת הרגלים רק הכוהנים הנמצאים במשמרת הקבועה, באכילתו זכאים כל הכוהנים העובדים שם.¹

קורבן פרטי של כוהן

א. כוהן שרוצה להקריב קורבן פרטי שלו, יכול לבא למקדש בכל יום שירצה ולהקריב את קורבנו, אפילו קורבן חטאת או אשם, העור והבשר הנאכל שיידך לו.²

ב. כוהן שרוצה להקריב את קורבנו הפרטי יכול לתת את קורבנו להקרבה לכל כוהן שירצה, עור הקורבן והבשר הנאכל שיידך לכוהן המקריב.³

ג. אם בעל הקורבן הוא כוהן בעל מום, נותן את קורבנו לאנשי המשמר והעור שלהם.⁴

ד. אם בעל הקורבן הוא כוהן זקן או חולה שיכול לעבוד בשעת הדחק, נותן קורבנו לכל כוהן שירצה, העור והבשר הנאכל לאנשי המשמר.⁵

¹ תוספתא תענית פ"ב, ירושלמי תענית פ"ד ה"ב, יומא לט., הוריות יג., רמב"ם כלי המקדש פ"ד ה"יא.

² סוכה נה:נו., תוספתא סוכה פ"ד יא, תו"ס סוכה נה: ד"ה ובחילוק לחם הפנים, רמב"ם כלי המקדש פ"ד ה"ה-ו.

^{3-א} בבא קמא קט: , מנחות עד., רמב"ם כלי המקדש פ"ד ה"ז.

³ בבא קמא קט: וכגרת רש"י שם בד"ה אם היה בעל מום, רמב"ם כלי המקדש פ"ד ה"ח.

⁴ בבא קמא קי., רמב"ם כלי המקדש פ"ד ה"ח, ה"טו.

⁵ בבא קמא קי., רמב"ם כלי המקדש פ"ד, כסף משנה שם.

- ה. כוהן שהיה טמא בהקרבת קורבן ציבור וכל הכוהנים גם טמאים, נותנו לאנשי משמר הטמאים ואכילתה לכוהנים בעלי מומין טהורים.^ה
- ו. קורבן של כוהן גדול כשהוא אונן, נותנו לכל כוהן שירצה ועזרו ועבודתו לאנשי המשמר.^ו

כוהן גדול

- א. ממנים כוהן גדול והוא ראש לכל הכוהנים, את הכוהן הגדול ממנים בי"ד של שבעים ואחד.^א
- ב. מושחים אותו בשמן המשחה ומלבישים אותו בגדי כהונה גדולה. המשיחה והלבשת הבגדים נעשים דווקא ביום, אם אין שמן המשחה מרבין אותו בבגדי כהונה בלבד.^ב
- ג. כיצד מושחין את הכוהן, יוצקים משמן המשחה על ראשו וסכין ממנו על גבי עינו כמין האות היונית C. מושחין אותו בשמן המשחה שבעה ימים, יום אחר יום.^ג
- ד. כיצד מרבין אותו בבגדים, הכוהן לובש שמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחרת, שבעה ימים יום אחר יום.^ד

---

^א בב"ק קי, רמב"ם כלי המקדש פ"ד הי"י.
^א תוספתא סנהדרין פ"ג, רמב"ם כלי המקדש פ"ד הי"ב, ה"ט"ו.
^ב כריתות ה, הוריות יב, מגילה ט, רמב"ם כלי המקדש פ"א הי"ח, פ"ד הי"ב, פ"ד ה"ט"ו.
^ג כריתות ה, רמב"ם כלי המקדש פ"א הי"ט, יומא ה. רמב"ם כלי המקדש פ"ד הי"ג.
^ד יומא ה, רמב"ם כלי המקדש פ"ד הי"ג.
^ה יומא ה, ספרא פרשת אמור פרשה ב הלכה ב, רמב"ם כלי המקדש פ"ד הי"ג.

- ה. אם הכוהן הגדול עבד לפני שנתרבה בכגדים כל שבעה או לפני שנמשח כל שבעה, עבודתו כשרה אם נתרבה בכגדים או נמשח לפחות פעם אחת.⁷
- ו. יש הבדל אחד בין כוהן גדול שנמשח בשמן המשחה לכוהן גדול שרק נתרבה בכגדים והוא שכוהן שנמשח צריך להביא פר אם עבר בשגגה על מצוה שחייבים להביא עליה חטאת.¹
- ז. כוהן גדול צריך להביא בתחילת עבודתו ככוהן גדול עשירית האיפה משלו ולהקריבה, וזו היא מנחת חינוך כוהן גדול, אם עבד לפני שהקריב את מנחתו עבודתו כשרה.²
- ח. כוהן שלא עבד עדין מימיו ומינו אותו לכוהן גדול צריך להביא עשירית האיפה כשאר מנחת חינוך של כוהן הדיוט ואחר כך מקריב עשירית האיפה שניה שהיא מנחת חינוך של כוהן גדול, ואחר כך מקריב עשירית האיפה שלישית שהיא חביתי כוהן גדול שמקריב בכל יום.³
- ט. כוהן גדול צריך שיהיה גדול מכל אחיו הכוהנים בנוי, בכוח, בעושר, בחכמה ובמראה. אם אין לו ממון כל אחיו הכוהנים נותנים לו משלהם עד שיעשיר יותר מהעשיר שכולם. אין אחד מכל אלה מעכב אלא כל זה למצווה.⁴
- י. כוהן גדול חייב לנהוג כבוד בעצמו ולכן לא יראו אותו כשהוא ערום, ולא כשהוא בבית המרחץ או בית הכיסא ולא כשהוא מסתפר, אם רצה שירחצו אחרים עמו הרשות בידו.⁵
- יא. כוהן גדול לא נכנס לבית המשתה ולא לסעודה של רבים אפילו של מצווה.⁶

¹ מגילה ט; הוריות יא; רמב"ם כלי המקדש פי"ד הי"ד.

² מנחות נא; תוספתא שקלים פי"ג, ירושלמי שקלים פי"ז הי"ג, רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"טז.

³ מנחות עה; ירושלמי שקלים פי"ז הי"ג, רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"ז.

⁴ יומא יח; רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"א-ב.

⁵ תוספתא סנהדרין פי"ד הי"א, רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"ג.

⁶ רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"ד.

- יב. כשכוהן גדול הולך לנחם אבלים הסגן ומשוח שעבר עומדים מימינו, וראש בית אב והאבלים וכל העם משמאלו, ואומר לאבלים תנוחמו.²⁷
- יג. אם מת לו מת אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מהמקדש, וכל העם באים לנחמו לביתו.²⁸
- יד. כשמברין אותו כל העם יושבים על הארץ והוא יושב על ספסל.²⁹
- טו. כוהן גדול לא קורע על מתו כשאר העם שקורעים בבגד העליון מלמעלה אלא קורע הוא בבגד מלמטה כנגד רגלו, אם קרע מלמעלה לוקה.³⁰
- טז. כוהן גדול מסתפר בכל ערב שבת, הכוהן מסתפר עם מספרים כאשר ראש שערה זו בעיקר שערה זו עד שיראה כאילו צמחו כאחת.³¹
- יז. תפארתו וכבודו של הכוהן הגדול שישב במקדש כל היום ויצא לביתו רק בלילה או לשעה שעתים במשך היום, מקומו של הכוהן הגדול בלשכת כוהן גדול.³²
- יח. כוהן גדול דן, דנים אותו ומעידים עליו, דיני נפשות דנים אותו בבית הדין הגדול.³³
- יט. כוהן גדול אינו חייב להעיד, ואם הייתה העדות למלך ישראל הכוהן מעיד בבית הדין הגדול.³⁴

²⁷ סנהדרין יח., יט., רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ד.
²⁸ סנהדרין יח., רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ה.

²⁹ סנהדרין יח., רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ו.
³⁰ הוריות יב.; רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ו.
³¹ סנהדרין כב.; רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ו.
³² מידות פ"ה מ"ד, סנהדרין יח., לט., רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ז.
³³ סנהדרין יח., יח.; רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ח.
³⁴ סנהדרין יח.; רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ט.

כ. כוהן גדול נושא אישה בתולה ואסור באלמנה, ואינו נושא שתי נשים, אם נשא שתיים אינו יכול לעבוד ביום כיפור עד שיגרש אחת מהן.^כ

כא. כוהן גדול חולץ וחולצים לאשתו ומיבמין את אשתו, אם גרש את אשתו הרי היא מותרת להינשא לאחרים.^{כא}

כב. בזמן שכוהן גדול נכנס להיכל להשתחוות שלשה אוחזים בו אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באבנים טובות שבאפוד מאחוריו.

כשהסגן שומע את קול הפעמונים של המעיל כשהכוהן יוצא, הוא מגביה לו את הפרוכת כדי להקל על יציאתו.^{כב}

כג. כוהן גדול יכול להקטיר קטורת בכל יום שירצה, יכול לקבל ראשון מבשר הקורבנות למרות שלא הקריב אותם, ומקריב בכל זמן שירצה ללא הגרלה.^{כג}

כד. כשכוהן גדול מקריב הוא עולה בכבש והסגן לימינו, כשהוא מגיע למחצית הכבש הסגן אוחז בימינו ומסייע לו לעלות. הכוהנים המוליכים את אברי העולה נותנים אותם לפי סדר ההולכה לכוהן הראשון המוליך את הראש והוא מוסרם לכוהן הגדול, הכוהן הגדול סומך עליהם וזורקם לאש.^{כד}

בגדי כהונה

א. בגדי כהונה שלשה מינים הם:

א. בגדי כוהן הדיוט.

ב. בגדי כוהן גדול בכל ימות השנה, והם נקראים בגדי זהב.

ג. בגדי כוהן גדול ביום הכיפורים, והם נקראים בגדי לבן.^א

^כ יומא יג., רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"י.

^{כא} סנהדרין יח., רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"י.

^{כב} תמיד פי"ז מ"א, רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"א.

^{כג} יומא יד., רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"ב.

^{כד} תמיד פי"ז מ"ג, מנחות צד., רמב"ם כלי המקדש פי"ה הי"ג-יד.

^א רמב"ם כלי המקדש פי"ח הי"א.

- ב. בגדי כוהן הדיוט הם ארבעה: כותונת, מכנסים, מגבעת ואבנט.^ב
- ג. בגדי כוהן גדול בכל ימות השנה הם שמונה: כותונת, מכנסים, מגבעת, אבנט, מעיל, אפוד, חושן וציץ.^ג
- ד. בגדי כוהן גדול ביום הכיפורים הם ארבעה: כותונת, מכנסים, אבנט ומצנפת.^ד
- ה. בכל ימות השנה כותונת ומכנסים של כוהן גדול דומים לשל כוהן הדיוט, אבנט של כוהן גדול שונה בכך שאבנטו מעשה רוקם ושל כוהן הדיוט אינו מעשה רוקם, ביום הכיפורים האבנט של הכוהן הגדול היה שונה שלא היה בו רקמת צמר. צורת המגבעת של כוהן הדיוט שונה בצורתה ממצנפת כוהן גדול.^ה
- ו. ביום הכיפורים יש לכוהן הגדול שתי כותנות מפשתן מובחר, אחת לובשה בעבודת פנים של שחרית ואחת לובשה בעבודת בין הערביים בהוצאת הכף והמחתה.^ו
- ז. בגדי כהונה שהתלכלכו לא מכבסים אותם אלא עושים מהם פתילות.^ז
- ח. בגדי כוהן גדול שבלו גונזים אותם, ובגדי לכן שעבד בהם ביום כיפור נגנזים במקום שיפשוט אותם.^ח
- ט. ממכנסי כוהן הדיוט ואבנטו שבלו עושים פתילות להדלקה בשמחת בית השואבה, מכותנת ומגבעת של כוהן הדיוט שבלו עושים פתילות למנורה.^ט

^ב שמות כח מ-מב, יומא עא; רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"א.
^ג שמות כח ד, כח לו, כח מב, יומא עא; רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ב.
^ד ויקרא טז ד, יומא לד; רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ג.
^ה ויקרא טז ד, יומא יב; יומא לה: רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"א-ג.
^ו יומא לד; לה; רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ג, ועין במשנה למלך שם שתמה מדוע הרמב"ם לא הזכיר את דברי הגמ' שם לה. שהכתונת של שחרית צריכה להיות יותר יקרה מהכתונת של בין הערבים.
^ז זבחים פח; סוכה נא. רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ה.
^ח יומא יב; רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ה.
^ט סוכה נא, שבת כא, רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ו.

- י. בגדי כהונה באים משל הציבור, יחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לצבור ומותר לכהנים ללבשו.⁷
- יא. לכל כוהן עושים כמה חליפות של בגדי כהונה.⁸
- יב. לכל משמר יש ארבעה תאים סגורים שבהם שומרים את בגדי הכהונה שלהם, בכל תא סוג אחד של בגדים כדי שלא יהיו מעורבבים. כשעולים אנשי המשמר לעבודה בבית המקדש הם פותחים את התאים ולובשים את הבגדים, וכשמסיימים את משמרת עבודתם מחזירים את הבגדים לתאים ונועלים אותם.⁹
- יג. כוהן גדול מניח את בגדי הזהב שלו בלשכתו.¹⁰
- יד. בגדי כהונה מותרים בהנאה, לכן הכוהן יכול ללבוש את בגדי הכהונה ביום עבודתו גם שלא בשעת העבודה, חוץ מהאבנט שהוא שעטנז שאפשר ללבוש אותו רק בעת העבודה.¹¹
- טו. הכותונת לא נארגת באריגת שתי וערב רגילה אלא ארוגה בתים בתים כבית הכוסות, השרוולים נארגים בפני עצמם ואחר כך מחברים אותם בתפירה לגוף הכתונת.¹²
- טז. אורך הכתונת עד למעלה מהעקב, אורך השרוול עד פס ידו של הכוהן ורחבו כרוחב ידו.¹³
- יז. אורכם של המכנסים מהמותנים מעל הטבור עד הברך בסוף הירך.¹⁴

⁷ יומא לה: , רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ז.
⁸ חגיגה כו: , ירושלמי יומא פ"ג ה"ו, רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ו.

⁹ יב-יג תמיד פ"ה מ"ג, רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ט-י.
¹⁰ יומא סט, ערכין ג: , רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"יא.
¹¹ שמות כח לט, יומא עב: , רמב"ם כלי המקדש פ"ו ה"ט"ז.
¹² יומא עב: , רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ט"ז.
¹³ שמות כח מב, נדה יג: , רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"יח.
¹⁴ רמב"ן לשמות כח לא, ירושלמי יומא פ"ז ה"ג, רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"יט.

- יח. למכנסים יש רצועות שבהן הכוהן חוגר את עצמו, למכנסים אין פתחים לא מלפנים ולא מאחור.^{יח}
- יט. המצנפת אורכה שש עשרה אמות.^{יט}
- כ. האבנט רחבו שלש אצבעות ואורכו שלשים ושתיים אמה.^כ
- כא. הציץ עשוי מזהב, רוחבו שתי אצבעות ואורכו מאוזן לאוזן, שני נקבים בקצוותיו שבהם נכנס פתיל התכלת.^{כא}
- כב. על הציץ כתובים בשתי שורות קודש לה', קודש מלמטה ולה' מלמעלה, אם נכתב בשורה אחת, כשר. האותיות בולטות כלפי חוץ.^{כב}
- כג. המעיל עשוי כולו מתכלת ארוג כשחוט האריגה שזור משנים עשר חוטים. למעיל אין שרוולים והוא נחלק לשתי כנפים המחוברות רק כנגד הגרון.^{כג}
- כד. לוקחים שלושה חוטים: תכלת, ארגמן ותולעת שני כשכל אחד מהם שזור משמונה חוטים. מהחוטים עושים צורת רמונים ותולים אותם בשולי המעיל, שלשים וששה רמונים בכל אחת משתי כנפי המעיל.^{כד}

---

^{כא} - סוכה ה', שבת סג, גיטין כ., רמב"ם כלי המקדש פי"ט ה"א-ב.
^{כב} שמות לט כב, יומא אע-עב, רמב"ם כלי המקדש פי"ט ה"ג.
^{כג} זבחים פח, רמב"ם כלי המקדש פט ד-ה
^{כד} יומא עא: - עב, רמב"ם כלי המקדש פי"ט ה"ה-ו.
^{כה} רמב"ם כלי המקדש פי"ט ה"ו.

כה. מביאים שבעים ושנים זוגים ובהם שבעים ושנים ענבלים, כולם מזהב, תולים שלשים וששה פעמונים בשולי כל אחת משתי כנפי המעיל, את הפעמון תולים בין שני רמונים.^{כה}

כו. סדר אריגת החושן:
לוקחים חוט זהב טהור ומצרפים אותו לששה חוטי תכלת ושזורים אותם לחוט אחד. וכך עושים לחוטי הארגמן, חוטי תולעת שני וחוטי הפשתים, סך כל החוטים עשרים ושמונה. מהחוטים אורגים בגד שאורכו אמה ורוחבו זרת.^{כו}

כז. בחושן קובעים ארבעה טורים של אבן, כל אבן מרובעת ומשוקעת בבית של זהב.^{כז}

כח. על האבנים כותבים את שמות השבטים כתולדותם, מעל ראובן כותבים אברהם יצחק ויעקב ולמטה מבנימין כותבים שבטי י-ה.^{כח}

כט. בארבע זוויות החושן עושים ארבע טבעות זהב, בשתי הטבעות העליונות נותנים שתי שרשרות זהב ובשתי הטבעות התחתונות נותנים שני פתילי תכלת.^{כט}

ל. האפוד ארוג מעשרים ושמונה חוטים כאריגת החושן, עיין לעיל סעיף כה.^ל

לא. רוחב האפוד כרוחב גבו של אדם מכתף לכתף, אורכו מכנגד בית השחי מאחוריו עד הרגלים.^{לא}

---

^{כה} מדרש רבה סוף פרשת תצוה, יומא עג', כז רמב"ם כלי המקדש פי"ט הי"ז.
^{כט} שמות כח כב, רמב"ם כלי המקדש פי"ט הי"ח.
^ל רמב"ם כלי המקדש פי"ט הי"ט.
^{לא} רמב"ם כלי המקדש פי"ט הי"ט-יא.

לב. לאפוד שתי ידות היוצאות ממנו באריגה לכאן ולכאן שחוגרין אותו בהם והם נקראים חשב האפוד.^{לב}

לג. לאפוד תופרים שתי כתפות שיהיו מונחים על כיתפי הכוהן. על כל כתף וכתף קובעים אבן שוהם מרובעת משוקעת בבית של זהב, על שתי האבנים חוקקים את שמות השבטים, שישה על האבן האחת ושישה על האבן השנייה.

וכך כותבים :

ראובן	שמעון
לוי	יהודה
יששכר	זבולון
נפתלי	דן
גד	אשר
יהוסף	בנימין.

האבן שכתוב בה ראובן על כתפו הימנית והאבן שכתוב בה שמעון על כתפו השמאלית.^{לב}

לד. מכניסים את קצות העבותות של החושן בטבעות שלמעלה בכתפות האפוד, מכניסים את שני פתילי התכלת שבשולי החושן בשתי הטבעות שלמעלה מחשב האפוד, מורידין את השרשרות שבטבעות כתפות האפוד עד טבעות החושן העליונות כדי שידבקו זה בזה ולא יזח החושן מעל האפוד. המזיח חושן מעל האפוד ומפרק חיבורם דרך קלקול, לוקה.^{לד}

לה. נמצא כשלוש האפוד עם החושן יהיה החושן על ליבו בשווה והאפוד מאחוריו וחשב האפוד קשור על ליבו תחת החושן, ושתי כתפות האפוד על שתי כתפיו, ושתי עבותות זהב יורדות מעל כתפיו מכאן ומכאן מכתפות האפוד עד טבעות החושן, ושני חוטי תכלת מרוכסין מתחת אצילי ידיו משתי טבעות החושן התחתונות עד שתי טבעות כתפות האפוד התחתונות שהם למעלה מהחשב.^{לה}

---

^{לב}-לד רמב"ם כלי המקדש פ"ט ה"ט-יא.
^{א-ב} יומא כג, זבחים יח, רמב"ם כלי המקדש פ"י ה"א-ג.

סדר לבישת הבגדים

- א. בתחילה לובש הכוהן את המכנסים וחוגר אותם מעל לטבורו מעל למותניו, אחרי כן לובש את הכתונת, אחרי כן חוגר את האבנט כנגד מרפקי ידיו, אחרי כן לובש את המצנפת.^א
- ב. כוהן גדול אחרי שחגר עצמו באבנט, לובש מעיל, ועל המעיל את האפוד והחושן, וחוגר בחשב האפוד על המעיל מתחת לחושן, אחרי כן לובש את המצנפת וקושר את הציץ מעל המצנפת.^ב

פסול בגדים

- א. כוהן גדול שעבד כשהוא לבוש בפחות משמונה בגדים, או כוהן הדיוט שעבד כשהוא לבוש בפחות מארבעה בגדים, עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים.^א
- ב. כוהן גדול שלבש יותר משמונה בגדים ועבד, או כוהן הדיוט שלבש יותר מארבע בגדים, או שלבש בגדי כוהן גדול ועבד, עבודתו מחוללת וחייב מיתה בידי שמים.^ב
- ג. אסור שיהיה דבר חוצץ בין בשרו לבין הבגדים אפילו חוט אחד, עפר או כינה מתה, ואם הייתה חציצה עבודתו פסולה.^ג

---

^א זבחים טו., יח., סנהדרין פג.-פג:

^ב זבחים יח.-יח.; תוספתא מנחות פ"א, ירושלמי ערובין פ"י הי"ג.

^ג ויקרא ו ג, זבחים יט., רמב"ם כלי המקדש פ"י הי"ו.

^ד זבחים יט., רמב"ם כלי המקדש פ"י הי"ז.

^ה זבחים יט., רמב"ם כלי המקדש פ"י הי"ח.

ד. צריך להיזהר שלא יהיה אבק בין בגדו לבשרו, ולא כינה חיה, ושלא תכנס הרוח בשעת העבודה בין בגדו לבשרו עד שיתרחק הבגד מעליו, ולא יכניס הכוהן ידו מתחת בגדו, ולא יצא שערו מתחת בגדו, ולא יהיה בכגד חוט המחובר רק במקצתו לכגד, ואם היה שם אחד מכל אלו עבודתו כשרה.¹

ה. כוהן שכרך על בשרו בגד שלא במקום הבגדים כגון שכרכו על אצבעו או עקבו, אם היה בכגד שלש אצבעות על שלש אצבעות, הרי זה יתור בגדים ופוסל, ואם היה פחות מכך אינו פוסל.

אם הכוהן לבש חגורה קטנה הואיל והיא חשוכה ככגד בפני עצמה, הרי היא פוסלת אע"פ שאין בה שלש אצבעות על שלש אצבעות.²

ו. כוהן לא יכול לעבוד עם תפילין של יד שהרי התפילין חוצצים בין הבגד לגוף. תפילין של ראש לא חוצצים ולכן אם הכוהן רצה להניחם בזמן העבודה יכול להניחם.³

ז. מצות בגדי כהונה שיהיו חדשים ונאים.⁴

ח. כוהן שעבד בבגדים מלוכלכים, קרועים או שאינם מתאימים למידות גופו, עבודתו פסולה.⁵

ט. היו בגדיו ישנים או ארוכים והגביהם באבנט עד שנעשו כמידתו ועבד, עבודתו כשרה.⁶

---

¹ זבחים יט., רמב"ם כלי המקדש פ"י ה"ו.

² זבחים יח.; רמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"ד.

³ ויקרא יט, ספרא פרשת שמיני פרשה א הלכה ג-ד, רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"א.

⁴ זבחים יז.; רמב"ם ביאת מקדש פ"א ה"א.

⁵ רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"ו.

⁶ כריתות יג.; רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"א.

⁷ תוספתא כריתות פרק א, כריתות יג.; רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"א.

כוהנים שתויי יין

- א. כוהן כשר לעבודה ששתה יין אסור לו להיכנס מהמזבח ולפנים.^א
- ב. אם נכנס ועבד, עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים.^ב
- ג. אם נכנס ולא עבד, לוקה.^ג
- ד. הכוהן מתחייב אם שתה בבת אחת רביעית יין חי שאינו מזוג במים, ושעברו עליו ארבעים יום.^ד
- ה. אם שתה פחות מרביעית יין, או ששתה רביעית בהפסקות, או ששתה יין מזוג במים, או ששתה יין בתוך ארבעים יום לסחיטתו אפילו יותר מרביעית, פטור ואינו מחלל את עבודתו.^ה
- ו. אם שתה יותר מרביעית יין, אע"פ שהיה מזוג עם מים, ואפילו אם שתה בהפסקות מעט מעט חייב מיתה ופוסל את עבודתו.^ו
- ז. כוהן שהשתכר משאר המשקים המשכרים אסור לו להיכנס למקדש, אם נכנס ועבד לוקה, ועבודתו כשרה.^ז
- ח. אם שתה רביעית יין מזוג כשכמות היין פחותה מרביעית, מותר לו לעבוד.^ח

---

^א כריתות יג; רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"א.

^ב כריתות יג; רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"ב.

^{ג-ה} כריתות יג; סנהדרין כב; רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"ה. וכתב שם הכסף משנה שיש הבדל בין מה שנפסק בסעיף ה שאם שתה פחות מרביעית שפטור אבל אסור לדין הנפסק בסעיף ח שמותר לכתחילה לעבוד שבסעיף ה מדובר שיש רביעית יין חי בלי המזיגה ובסעיף ח מדובר שיש פחות מרביעית יין חי.

^{ו-ח} תענית טו; יז. רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"ו, עין בתענית טו: בפירוש רש"י שם ובהשגת הראב"ד שהאסור על שתית יין הוא בלילה שלאחר היום.

- ט. אם שתה רביעית יין וישן מעט או הלך מרחק של מיל, מותר לו לעבוד.^ט
- י. אם שתה יותר מרביעית אפילו מזוג, שינה מועטת או הליכה מוסיפים בשכרותו, לכן ישהה לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו שום דבר שבעולם.^י
- יא. הכוהנים הנמצאים בשבוע של משמרתם אסורים לשתות יין בימים ומותרים לשתות יין בלילות, ואנשי בית אב של אותו היום אסורים לשתות יין בין ביום ובין בלילה שלפניו.^{יא}

תספורת הכוהנים

- א. כוהן שלא הסתפר שלושים יום מהתספורת האחרונה אסור לו להכנס מהמזבח ולפנים, אם נכנס ועבד חייב מיתה בידי שמים ועבודתו כשרה, אם לא עבד לוקה.^א
- ב. כוהן גדול מסתפר כל ערב שבת, תספורתו של הכוהן הגדול מיוחדת, ראש שערה מגיע לעיקרה של השנייה עד שיראה כאילו צמחו יחד, התספורת נעשית במספרים ולא בתער.^ב
- ג. אנשי המשמרת אסורים להסתפר ולכבס בשבוע שבו הם עובדים אלא מסתפרים ומכבסים לפני שיעלו לירושלים.^ג
- ד. אנשי משמרת שסיימו את משמרתם בתוך הרגל, מותר להם להסתפר ברגל מכוון שלא יכלו להתגלח ערב הרגל.^ד

---

^א סנהדרין פג, תענית יז, סנהדרין כב, רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"ח-ט, טו.
^ב סנהדרין כב, הוריות יא, כלי מקדש פ"ה ה"ו, ביאת המקדש פ"א ה"י.
^ג תענית טו, רמב"ם ביאת המקדש פ"א ה"יב, עין בכסף משנה שם שתמה מדוע השמיט הרמב"ם את הנאמר שם במשנה שביום חמישי מותרים מפני כבוד שבת.
^ד מועד קטן יז, רמב"ם ביאת מקדש פ"א ה"יג.

המקומות המותרים בכניסה לכוהנים

- א. כוהן גדול נכנס לקודש הקודשים רק ביום הכפורים וכוהן הדיוט נכנס להיכל לעבודה בכל יום.^א
- ב. כוהן שנכנס לקודש הקודשים בשאר ימות השנה בין כוהן הדיוט בין כוהן גדול, או כוהן גדול שנכנס לקודש הקודשים ביום כיפור שלא בשעת עבודה, חייב מיתה בידי שמים.^ב
- ג. כוהן שנכנס לקודש שלא לצורך עבודה או השתחוויה שגם היא עבודה, לוקה ואינו חייב מיתה.^ג
- ד. כוהן גדול או כוהן הדיוט שיצא מהמקדש בשעת העבודה חייב מיתה.^ד

טמא שעבד במקדש

- א. כוהן טמא שעבד במקדש חילל עבודתו, חייב מיתה בידי שמים ומלקות בידי אדם.^א
- ב. למרות שהוא חייב מלקות בבי"ד, אחיו הכוהנים לא היו מביאים אותו לבי"ד אלא מוציאים אותו מחוץ לעזרה ופוצעים את מוחו.^ב
- ג. טמא שטבל ועבד לפני שיעריב שמשו, עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים.^ג

---

^א כלים פ"א מ"ט, רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"א.
^ב ויקרא טז ב, ספרא פרשת אחרי מות פרשה א הלכות ו-ח, מנחות כז, רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ג.
^ג מנחות כז, רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ד.
^ד ויקרא יז, כא יב, ספרא פרשת שמיני, רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"ה.
^א זבחים טו, סנהדרין פג-פג, מכות יג, רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"א.
^ב סנהדרין פא, במשנה למלך כתב שמוציאים אותו מחוץ לחיל, רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"ב.
^ג זבחים טו, יז, סנהדרין פג-פג, רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"ד.
^{א-ג} קדושין טו, פסחים פ, פא, רמב"ם ביאת מקדש פ"ד ה"ו.

ד. מחוסר כיפורים שעבד, חילל עבודתו, עבודתו פסולה ופטור.⁷

רצוי הציץ

- א. כוהן שעבד ואח"כ נודע שהיה טמא, אם היא טומאה ידועה כל הקורבנות שהקריב פסולים.⁸
- ב. אם הטומאה טומאת תהום הציץ מרצה, וכל הקורבנות שהקריב נרצו.⁹
- ג. אפילו אם נודע לו שהוא טמא לפני זריקת הדם וזרק, הרצה, שהציץ מרצה על טומאת תהום אע"פ שהכוהן מזיד.¹⁰
- ד. הציץ מרצה על טומאת הדברים הקרבים שהם הדם הקומץ והאמורים.⁷
- ה. הציץ אינו מרצה על טומאת הנאכלים, שהם בשר הקורבן ושירי המנחה, ואינו מרצה על טומאת האדם שנטמא בטומאה ידועה, אלא אם כן הייתה טומאה דחוייה בציבור שהציץ מרצה עליה.¹¹
- ו. הציץ מרצה בזמן שהוא על מצחו של הכוהן הגדול.¹²

טומאה דחוייה בציבור

- א. כל קורבן שאין קבוע לו זמן אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה.¹³

---

^{7-ד} פסחים פ, פא, יומא ו, ז-ז: רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"ז.
¹ יומא ז, רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"ח.
^{2-א} תמורה יד, פסחים סז, זבחים כב, רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"ט-ג.
⁷ פסחים עו, רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"יא.

- ב. כל קורבן שקבוע לו זמן בין קורבן ציבור בין קורבן יחיד דוחה את השבת ודוחה את טומאת המת בלבד.²
- ג. כל קורבנות הציבור זמנם קבוע לפיכך דוחים את השבת ואת טומאת המת.³
- ד. כל קורבן שקרב בטומאה אינו נאכל, חוץ מקורבן פסח, אלא מקטירים את הדברים הראויים להקטרה, והשאר הראוי לאכילה נשרף כשאר קודשים שנטמאו.⁷
- ה. כיצד דוחה את הטומאה, הגיע זמנו של אותו קורבן והיו רוב הקהל שמקריבים אותו טמאים למת, או שהיו הקהל טהורים והיו הכוהנים המקריבים טמאים למת, או שהיו הקהל והכוהנים טהורים והיו כלי השרת טמאים למת, הרי יעשו בטומאה ויתעסקו בו הטמאים והטהורים כאחד, ויכנסו כולם לעזרה.⁷
- ו. הטמאים בטומאה אחרת כגון זבים, זבות, נידות, טמאי שרץ ונבלה לא יתעסקו בקורבן ולא יכנסו לעזרה אע"פ שהקורבן נעשה בטומאה.
אם עברו ועשו או נכנסו לעזרה חייבים כרת על הביאה ומיתה בידי שמים על העבודה.¹
- ז. פסח שבא בטומאה ודחקו טמאי מת ונכנסו להיכל פטורים ממלקות.¹
- ח. אם חלק מבית האב טמאים וחלקם טהורים, ואפילו רובם טמאים, יקריבו רק הטהורים.⁷

---

^{ה-ו} פסחים עט., סז., רמב"ם ביאת המקדש פ"ד הי"ב.
^ז פסחים צה.; רמב"ם ביאת המקדש פ"ד הי"ג.
^{ח-א} יומא ו.; רמב"ם ביאת המקדש פ"ד הי"ד.

- ט. היו כל בית האב טמאים, יקריבו בית אב אחר.^ט
- י. הייתה כל המשמרת טמאי מת, יביאו משמרת אחרת.^י
- יא. אם רוב הכוהנים הנמצאים בירושלים טמאים יעשו בטומאה.^{יא}

כוהן אבל

- א. כוהן הדיוט שהיה במקדש בזמן עבודתו ושמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, מפסיק את עבודתו מפני שהוא אונן, ואינו יוצא מהמקדש עד שתגמר עבודתו על ידי כוהן אחר.^א
- ב. כוהן הדיוט שעבד כשהוא אונן מהתורה, חילל עבודתו.^ב
- ג. כוהן גדול שהיה בזמן עבודתו ושמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו מסיים את עבודתו ואין עבודתו מתחללת.^ג
- ד. אף על פי שכוהן גדול עובד כשהוא אונן אסור לו לאכול בקודשים, וכך אינו מקבל חלקי קורבן לאוכלם בערב.^ד
- ה. אונן שעבד אינו לוקה ומותר לו לגעת בקודשים אף על פי שלא טבל.^ה

---

^א זבחים טז., רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ו.
^ב זבחים טז.: יז., רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ו.
^ג יומא יג., רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ו.
^ד ויקרא יט, דברים כו יד, הוריות יב., זבחים צח: צט., קא., רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ח.
^ה זבחים צח: צט. רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ח.
^ו מו"ק כ., זבחים צט.: ק., רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"ט.
^ז זבחים ק: קא., חגיגה כא., רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"י.

- ו. איזהו אונן, מי שמת לו מהקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם והם אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו ואשתו. ביום המיתה בלבד הוא נקרא אונן מדין תורה, ובליילה הוא אונן מדברי סופרים.¹
- ז. מת שנקבר לאחר כמה ימים, כל אותם ימים שלאחר יום המיתה הוא אונן מדרבנן וכן יום הקבורה בלי לילו, ולכן ביום הקבורה אינו מקריב ואינו אוכל בקודשים מדרבנן, וטובל ואוכל לערב.¹
- ח. יום שמועה קרובה ויום ליקוט עצמות הרי הוא כיום קבורה לפיכך טובל ואוכל בקודשים לערב.¹
- ט. ביום המיתה אסור לאכול קודשים מהתורה ובליילה אסור לאכול מדבריהם חוץ מקורבן פסח שהוא אוכל לערב.²

כוהן שעבד עבודה זרה

- א. כוהן שעבד עבודה זרה בין במזיד בין בשוגג אף על פי שחזר בתשובה גמורה לא ישמש במקדש.³
- ב. אחד העובד אותה בשרות כגון שנעשה כומר לעבודה זרה, או המשתחוה לה, או המודה לה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם.³
- ג. עבר הכוהן והקריב, אין קורבנו ריח ניחוח.³

¹ זבחים ק, רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"י.
² פסחים צא, צב, זבחים צט, רמב"ם ביאת המקדש פ"ב ה"י.
^א מנחות קט, קט, רמב"ם ביאת המקדש פ"ט ה"יג.
^ה מנחות קט, קט, רמב"ם ביאת היקדש פ"ט ה"יד.

ד. השוחט לעבודה זרה בשוגג אם עבר והקריב בבית המקדש קורבנו ריח ניחוח ומתקבל שהרי לא שרת את העבודה זרה, ואף על פי כן לכתחילה לא יעבוד.⁷

ה. כוהן שעבד והקריב קורבנות לה' בבית מחוץ למקדש לא ישמש במקדש, ואם עבד במקדש לא פסל את עבודתו.⁷

כוהן ערל

א. לכוהן ערל אסור לעבוד, ואפילו אם נמנע מלמול מפני שמתו אחיו מחמת מילה.⁸

ב. כוהן ערל שעבד חילל עבודתו ולוקה אבל אינו חייב מיתה.²

עמידת הכוהן

א. עבודת הכוהן נעשית בעמידה על הרצפה.⁸

ב. כוהן שעבד בישיבה חילל ועבודתו פסולה, אבל אינו לוקה.²

ג. אסור שיהיה דבר חוצץ בין הכוהן והקרקע ולכן אם הכוהן עמד על כלים או על רגלי חברו, פסל.¹

---

^{7-א} זבחים טו, כב, רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"ח.
^{7-ב} זבחים טו, כג-כד, רמב"ם ביאת המקדש פ"ה ה"ז-יט.
^{7-ג} זבחים טו, רמב"ם ביאת המקדש פ"ה ה"ח.

ד. רגלו אחת על כלי ורגלו אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה, רואים כל שאלו ינטל הכלי או האבן יוכל לעמוד על רגלו אחת עבודתו כשרה, ואם לאו עבודתו פסולה.⁷

עבודה בימין

- א. עבודת הכוהן נעשית ביד ימין.⁸
- ב. עבד ביד שמאל פסל את עבודתו ואינו לוקה.²
- ג. קיבל ביד ימין ונסתייע בידו השמאלית, עבודתו כשרה.³

כוהן הנשוי בעברה והנטמא למתים

- א. כוהן שנשא אישה בעברה אינו עובד עד שידירוהו בי"ד על דעת רבים כדי שלא תהיה לו הפרה שלא יוסיף לחטא, ועובד ויורד ומגרש.⁸
- ב. אם עבד לפני שהדירו אותו אף על פי שהוא נשוי בעברה לא חילל את עבודתו.²
- ג. כוהן הנטמא למתים פסול לעבודה עד שיקבל עליו בבית דין שלא להיטמא עוד.³

---

¹ זבחים טו; רמב"ם ביאת המקדש פ"ה ה"יח.
²⁻⁸ בכורות מה:-מו. רמב"ם ביאת המקדש פ"ו ה"ט
⁸ רמב"ם ביאת המקדש פ"ט ה"טו.

כוהנים הפסולים לעבודה

כל הפסולים לעבודה הם שמונה עשרה:

- א) עובד עבודה זרה (ב) זר (ג) בעל מום (ד) ערל (ה) טמא (ו) טבול יום (ז) מחוסר כפורים
ח) אונן (ט) שיכור (י) מחוסר בגדים יא) מרובה בגדים יב) פרום בגדים יג) פרוע ראש יד) שלא רחוץ ידיים ורגלים טו) יושב טז) מי שיש בין ידו ובין הכלי דבר חוצץ יז) מי שיש בין רגלו ובין הגוף דבר חוצץ יח) מי שעבד בשמאלו.^א

שמירת הכוהנים

- א. מצוות עשה מהתורה על הכוהנים והלויים לשמור על המקדש, אם ביטלו את השמירה עברו בלא תעשה.^א
- ב. שומרים על המקדש משום כבוד המקום ולא כהגנה מפני אויבים וגנבים.^ב
- ג. שומרים כל הלילה.^ג
- ד. הכוהנים שומרים בשלשה מקומות והלויים בעשרים ואחד מקומות.^ד
- ה. הכוהנים שומרים: בבית אבטינס, בבית הניצוץ ובבית המוקד.
בית אבטינס ובית הניצוץ הם חדרים בקומה עליונה.^ה

^א במדבר ג לח, יח ב-ה, רמב"ם בית הבחירה פ"ח ה"א-ג.

^ב ספרי זוטא פרשת קרח על הפסוק "וזר לא יקרב" במדבר יח ד, ילקוט שמעוני סוף רמז תשנב, רמב"ם שם פ"ח ה"א.

^ג רמב"ם שם פ"ח ה"ב, ר"ש מידות פ"א מ"א, רע"ב שם, רמב"ן בפירושו למדבר א נג, תוס' יומא י: ד"ה רבנן, לשיטת הרא"ש הראב"ד והמפרש בתמיד כז. שומרים ביום ובלילה.

^ד תמיד פ"א מ"א, מידות פ"א מ"א, רמב"ם שם פ"ח ה"ד.

^ה תמיד פ"א מ"א, רמב"ם שם פ"ח ה"ה.

^ו תמיד כז. לקוטי הלכות לתמיד שם, זבח תודה שם, המפרש בתמיד פירש שהרובים הם כהנים מתחת לגיל שלש עשרה ופרחי כהונה הם מעל גיל שלש עשרה, המשנה

- ו. בבית אבטינס ובבית הניצוץ שומרים כוהנים מבית אב שלא עובד למחרת, בבית המוקד שומרים כוהנים מבית אב שהגיע זמנו לעבוד למחרת, השומרים הם כוהנים צעירים מעל גיל עשרים.¹
- ז. השומר עומד בזמן השמירה, שומר שהתעייף יכול לשבת.¹
- ח. הכוהנים השומרים לא צריכים להיות ערים כל הלילה, אלא כוהן אחד ער והשאר ישנים ומתחלפים ביניהם.²
- ט. הכוהנים הישנים, ישנים על הרצפה כשהם לבושים בגדי חול, בגדי הכהונה שלהם מקופלים ומונחים ליד ראשיהם.³
- י. כוהן שנטמא בלילה בטומאת קרי יורד מהלשכה הצפונית מערבית של בית המוקד דרך מחילה שתחת המקדש אל בית הטבילה, מתפנה בבית הכיסא, טובל, מתנגב, וחוזר לבית המוקד. בבוקר, כשנפתחים שערי העזרה הוא יוצא מחוץ לעזרה.⁴

הממונים

- א. חמשה עשר ממונים במקדש, כל אחד מהם ממונה על דבר אחד, תחת ידו של הממונה נמצאים הרבה אנשים כדי להכין את המלאכה שהוא ממונה עליה. ואלו הם הדברים שממונים עליהם:
1. על הזמנים.	9. על הנסכים.
2. על נעילת שערים.	10. על החולים.

למלך בבה"ב פ"ח ה"ה פירש שהרובים הם מתחת לגיל עשרים ופרחי כהונה הם מעל גיל עשרים, רמב"ם שם פ"ח ה"ה.
¹ תמיד כז.

² פסקי תוס' בתחילת מסכת תמיד, משנה למלך בה"ב פ"ח ה"ו, עין בערוך השולחן סימן טו סעיף ה שדיק מלשון הרמב"ם שם פ"ח ה"ד שבכל מקום שמירה היו עשרה שומרים, מדברי המפרש והרא"ש לתמיד כז. משמע שהיה רק שומר אחד.
³ תמיד פ"א מ"א, יומא סט., רמב"ם שם פ"ח ה"ו.
⁴ תמיד כה.; רמב"ם שם פ"ח ה"ז.
^א שקלים פ"ה מ"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"א.

3. על השומרים.
 4. על המשוררים.
 5. על הצילצל ושאר כלי השיר.
 6. על הפיסות.
 7. על הקינים.
 8. על החותמות.
11. על המים.
 12. על מעשה לחם הפנים.
 13. על מעשה הקטורת.
 14. על מעשה הפרוכת.
 15. על מעשה בגדי כהונה.^א
- ב. הממונה על הזמנים תפקידו להודיע על זמני העבודה, כשמגיע זמן הקרבת הקורבן מכריז הוא או אחד מאנשיו ואומר עמדו כוהנים לעבודה ולוים לדוכן וישראל למעמד.^ב
- ג. הממונה על נעילת השערים, על פיו נועלים ופותחים את השערים.
 בכל יום תוקעים במקדש שלש תקיעות לפתיחת השערים, תקיעה תרועה תקיעה, תוקעים רק לאחר קבלת רשות מהממונה.^ג
- ד. הממונה על השומרים מסתובב בכל לילה במקומות השמירה של הלויים, לוי שנמצא ישן על משמרתו רשאי הממונה להלקות אותו ולשרוף את כסותו.^ד
- ה. הממונה על המשוררים בוחר בכל יום את המשוררים שעומדים על הדוכן לומר שירה בפה, ועל פיו תוקעים על הקורבנות.^ה
- ו. הממונה על הצילצל ממונה על המנגנים המלויים את שירת הלויים בנגינתם.^ו
- ז. הממונה על הפיסות תפקידו לערוך את ההגרלה בין הכוהנים באותם עבודות הנעשות על ידי הגרלה.^ז

^א ירושלמי שקלים פ"ה ה"א, בבלי יומא כ: , רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ב.
^ב שקלים פ"ה מ"א, סוכה נג: במשנה, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ג.
^ג מידות פ"א מ"ב, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ד.
^ד שקלים פ"ה מ"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ה.
^ה שקלים פ"ה מ"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ז.
^ו יומא כה: , תוספתא יומא פ"א, תוספתא סוכה פ"ד. רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ח.
^ז תמידין ומוספין פ"ד ה"ג.

- ח. הממונה על הקינים תפקידו לקבוע כל שלשים יום את המחיר של הקינים, לתת לחייבי קורבן העוף את התורים או את בני היונה ולקחת מהגזבר את הכסף שהם שלמו לו.^ה
- ט. הממונה על החותמות מקבל את דמי הנסכים ממחויבי הנסכים ונותן להם חותמות.^ו
- י. הממונה על הנסכים מקבל את החותמות ונותן תמורתם את הנסכים, וכן תפקידו לקבוע כל שלשים יום את מחיר היין והסולת.^ז
- יא. הממונה על רפואת הכוהנים תפקידו להיות אחראי על רפואת הכוהנים ובדיקת מצב בריאותם.^ח
- יב. הממונה על המים תפקידו לדאוג לאספקת מים לתושבי ירושלים ועולי הרגלים.^ט
- יג. הממונה על לחם הפנים תפקידו להיות אחראי על אפית הלחם.^י
- יד. הממונה על הקטורת תפקידו לדאוג להכנת הקטורת.^{יא}
- טו. הממונה על הפרוכת תפקידו להיות אחראי על אריגת פרוכות חדשות.^{יב}

^ה שקלים פ"ה מ"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ט.
^ו שקלים פ"ה מ"א, ג-ה, פ"ד מ"ט, רמב"ם כלי המקדש פ"ז הי"ב-י"ג.

^ז שקלים פ"ה מ"א, ג-ה, פ"ד מ"ט, רמב"ם כלי המקדש פ"ז הי"ב-י"ג.
^ח שקלים פ"ה מ"א, ירושלמי שקלים פ"ה ה"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז הי"ד.
^ט שקלים פ"ה מ"א, ירושלמי שקלים פ"ה ה"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ו.
^י שקלים פ"ה מ"א, ירושלמי שקלים פ"ה ה"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"ז.
^{יא} שקלים פ"ה מ"א, רמב"ם כלי המקדש פ"ז ה"כ.

טז. הממונה על מעשה בגדי כהונה תפקידו להכין בגדי כהונה חדשים.^{טז}

עבודת הלויים

א. מצוות עשה להיות הלויים פנויים ומוכנים לעבודת המקדש בין רצו בין שלא רצו, וצריכים הם לקבל עליהם לעבוד את כל עבודות הלויים.^א

ב. עבודת הלויים שומרים - לשמור על המקדש. שוערים - לפתוח את שערי המקדש בבוקר ולסוגרם בלילה. משוררים - לשיר בזמן ניסוך היין של עולות החובה של הציבור ושלמי עצרת.^ב

ג. לוי מתחיל ללמוד את סדר עבודתו בגיל עשרים וחמש ומגיל שלשים הוא מתחיל לעבוד.^ג

ד. יש אומרים שלוי הרוצה להיות משורר צריך ללמוד חמש שנים והוא יכול להתחיל לעבוד בגיל שלשים, אבל לשאר עבודות יכול הלוי להתחיל לעבוד מזמן שנעשה גדול, בן שלש עשרה.^ד

ה. יש אומרים שלעבודה שתהיה מיוחדת לו תמיד הוא צריך ללמוד חמש שנים ולהתחיל לעבוד בגיל שלשים, אבל לעבודה חד פעמית הוא יכול לעבוד מגיל שלש עשרה.^ה

---

^א ספרי לפרשת קרח, בכורות ל: רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"א.
^ב ערכין יא.-יב., רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ב.
^ג חולין כד., ערכין יג.; רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ז.
^{ד-ה} כסף משנה שם, רדב"ז שם.

- ו. יש אומרים שרק במדבר התחילו הלויים לעבוד בגיל שלשים, מכיון שהיו צריכים לשאת את הארון על הכתף, אבל בבית המקדש יכול לוי לעבוד כבר מגיל שלש עשרה, ובתנאי שלמד חמש שנים לפני שמתחיל את עבודתו.¹
- ז. לוי שהתקלקל קולו מרוב זקנה נפסל מעבודת המשוררים אבל הוא יכול לעבוד במקדש כשוער וכשומר.²
- ח. הלויים נחלקו לעשרים וארבע משמרות, כל משמרת עובדת משבת לשבת, וכל משמרת נחלקה לשבעה בתי אב. ראש המשמרת קובע איזה בית אב יעבוד באיזה יום, וראש בית האב מחלק את הלויים כל אחד לעבודתו.³
- ט. הלויים מוזהרים שלא לעבוד עבודת כהנים, וכן שלא יעשה האחד את מלאכת חברו שלא יסיע המשורר לשוער ולא השוער למשורר, העובר על כך חיב מיתה בידי שמים.⁴
- י. לוי אונן מותר בעבודה.⁵

שירת הלויים

- א. אין פוחתים משנים עשר לויים עומדים על הדוכן לומר שירה על הקורבן, ומוסיפים בלי הגבלה.⁶

---

¹ חולין כד., רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ח, רדב"ז שם.
² תענית כז., רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ט, כסף משנה שם.
³ ערכין יא., רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"י.
⁴ ספרא פרשת שמיני פי"ב ה"ט לענין שיר, רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ג.
⁵ ערכין יג., רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ג.
⁶ ערכין יא., סוכה נא., רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ג.
⁷ ערכין י., קדושין עו., רמב"ם כלי המקדש פי"ג ה"ג.

- ב. שירת הלויים בפה.^ב
- ג. את שירת הלויים מלווים בנגינה, המנגנים הם לויים וישראלים מיוחסים.^ג
- ד. המנגנים מנגנים בנבלים, חלילים, כינורות, חצוצרות וצלצל.^ד
- ה. אין פוחתים משני נבלים ולא מוסיפים על ששה. אין פוחתים משני חלילים ולא מוסיפים על שנים עשר. אין פוחתים משתי חצוצרות ולא מוסיפים על מאה ועשרים. אין פוחתים מתשעה כנורות ומוסיפים בלי הגבלה, צלצל אחד בלבד.^ה

שמירת הלויים

- א. הלויים שומרים: בחמשת שערי הר הבית, בארבע הפינות הפנימיות של הר הבית, בארבע הפינות החיצוניות של העזרה, מחוץ לחמשת שערי העזרה, בלשכת הקורבן, בלשכת הפרוכת, מאחורי קודש הקודשים.^א
- ב. הלויים השומרים לא צריכים להיות ערים כל הלילה אלא לוי אחד ער והשאר ישנים ומתחלפים ביניהם.^ב
- ג. השומר עומד בזמן השמירה, שומר שהתעייף יכול לשבת.^ג

---

^{ה-ד} ערכין י, יג-יג; רמב"ם כלי המקדש פ"ג ה"ד.
^א מידות פ"א מ"א, רמב"ם בית הבחירה פ"ח ה"ח.
^ב משנה למלך בה"ב פ"ח ה"ו.
^ג תמיד כז.

ומי
כעמך ישראל
גוי אחד
בארץ

החוברת מוקדשת
להצלחת חיים בן אנט (חנה)
למשפחת בן נעים
ולעילוי נשמת
שרה פלהיימר בת ר' ישראל לבית פוטר
ת.נ.צ.ב.ה.

בהוצאת ישיבת "הרעיון היהודי"

רח: שמריה 11, ת.ד. 6918 ירושלים

טל: 02-5823540 פקס: 02-5323041